

Jūsų Eminencija Kardinole,

Ekscelencijos Vyskupai,

Ekscelencijos Ambasadoriai,

Gerbiami Seimo ir Vyriausybės nariai, gerbiami Rektoriai, kolegos ir svečiai,

Prisipažinsiu: jaučiuosi keistai, ši akimirka – turbūt viso mano gyvenimo Everestas. Jaudinuosi, kaip dabar nuo šio aukšto kalno reikės žemyn nusileisti...

Šis garbingas apdovanojimas nėra vien mano nuopelnas. Be jūsų nebūčiau pasiekęs tokios viršūnės. Dėkoju visai universiteto bendruomenei, o ypač nuostabiems Menų fakulteto kolegoms. Kartu su savimi jaučiu čia stovint visus fakulteto bendradarbius. Nuoširdžiai jiems dėkoju.

Man labai gražu girdėti, kai Menų fakulteto dėstytojai į studentą kreipiasi „kolega“. Mes visi kartu ir esame universitetas. Dėkoju savo studentams, nes jų motyvacija studijuoti universitete mums yra stimulus tobulėti. Studentams primenu Bernardo Šo posakį: „Jeigu dvidešimtmetis yra revoliucionierius, tai yra maža tikimybė, kad keturiasdešimtmetis nebus reakcionieriumi.“

Dažnai klausiu, kas aš esu – dėstytojas ar menininkas. Kas man gyvenime svarbiau. Dėstytojas privalo būti pareigingas, konkretus ir punctualus. Laikytis studentams sudaryto vadovo tvarkaraščio. Menininkas – laisvųjų menų atstovas, dažnai skrajoja jausmų ir nuotaikų pasaulyje. Aš esu junginys – baigiau tiksliuosius mokslus, elektrikas inžinierius, ir tarybiniais laikais šiuose pastatuose dvejus metus studijavau filosofijos istoriją. Mokslininkas planuoja ateitį, kaip savo atradimą pritaikyti. Menotyrininkas analizuoja praeitį, kas inspiravo kūrėjus sukurti meno projektus, bet meno ateities jie negali numatyti. Kūrėjas gyvena šiandiena. Kūrinys kaip žingsnis, žengiau ir pamiršau, galvoju tik apie sekantį žingsnį. Naujas kūrinys yra idėjos ir improvizacijos miškas. Į pasaulį išleistas kūrinys gyvena savo, savarankišką gyvenimą.

Kartą Mažeikiuose, po parodos atidarymo, pagyvenusi moteris man sako: „Turiu jūsų žiaurią fotografijos knygą „Paskutinieji namai“, apie senelių namus. Žiauriai gera knyga. Tik tie, kurie paskutines gyvenimo dienas prižiūrėjo savo artimuosius, Jūsų fotografijas supras“.

Man menininkų pasaulis artimesnis, visą gyvenimą norėjosi fotografuoti kas buvo draudžiama ir pavojinga. Fotografavau Kalantos protesto demonstraciją, 20 metų fotografavau atlaidus, vaikų ligoninėse, senelių namuose, pirmuosius paminklus Lietuvos partizanams atstatymą. Bangladešo sostinėje Dakoje, driekiasi pasaulyje labiausiai užterštas rajonas, kuriame yra šimtai odos apdirbimo gamyklų, teka nuodingos chemijos upeliai. Trys kartus vykau fotografuoti šiame pūvančios mėsos smarvėje dirbančiu vaikus. Aš instinktyviai supratau, kad savicenzūra yra pati pavojingiausia menininkui cenzūra.

Dabar gyvenu intensyvią kūrybinį gyvenimą – Barselonoje eksponuojama mano paroda „Kelias į Laisvę“, Milane paroda „Mažasis Alfonsas“, Vilniuje MO muziejuje darbai iš serijos „Kauno senamiestis“. Pieš dvi dienas spaustuvėje prižiūrėjau kaip spausdinamas mano naujas fotografijų albumas „Atlaidai“.

Bet, šiandiena aš esu dėstytojas. Mano draugai užsieniečiai buvo fotografai, o dabar visi dėstytojai, profesoriai.

Mūsų praeityje glūdi mūsų ateitis. Visi suprantame, kad vieni svarbiausių mūsų gyvenimo kelrodžių yra tėvai, o svarbiausias ramstis – šeima. Beveik 40 metų žmona Virginija buvo šalia, jos gyvenimo logika buvo paremta sena žydų išmintimi – jeigu vyrui gerai, tai ir šeimai bus gerai. Dabar jaučiu vaikų paramą. Sūnus reklamuoja mano kūrybą medijose. Duktė Monika, docentė, Vilniuje dėsto šiuolaikines medijas ir man perduoda daug informacijos apie šiuolaikinį meną. Beje, 2014 metais VDU išleido knygą „Religijų įvairovė Lietuvoje“, kurią parengė duktė Monika ir VDU profesorė Milda Ališauskienė.

Norėčiau pasidalinti keliais svarbiais savo gyvenimo įvykiais. Jų nežino net mano kolegos, su kuriais kartu dirbame universitete štai jau 30 metų. Šie praities įvykiai keistai susipynė su ateitimi, suteikė daug apmąstymų ir paskatino priimti svarbius gyvenimo sprendimus. 1991 metų Vasario 16-ąją LR kultūros ministerijoje man buvo įteikta Lietuvos nacionalinė kultūros ir meno premija. Baiminantis galimos okupacijos Kultūros ministerijos sienos buvo plikos, visi paveikslai išgabenti. Premiją įteikęs profesorius Vytautas Landsbergis prisipažino, kad pirmą kartą po Sausio 13-osios – taigi, po mėnesio – paliko LR Aukščiausiosios Tarybos pastatą.

Po apdovanojimų ceremonijos Vytautas Landsbergis mane užkalbino atskirai. Pasivedęs į šoną tarė: „Savo kalboje sakėte niekada netikėjęs, kad teks fotografuoti kulkų suvarpytus žmonių kūnus, dar neatpažintus gulinčius morge. O ar buvote jų laidotuvėse?“ – „Taip, buvau“, – atsakiau. Kiek patylėjęs Vytautas Landsbergis paklausė: „Ar jose žmonės kalbėjo, kad dėl žuvusiųjų aš esu kaltas?“ – „Taip, – patvirtinau. – Girdėjau, kaip vienas vyras jus kaltino.“ Dar patylėjęs profesorius pasakė: „Papasakosiu vieną istoriją. 1941 metais, prasidėjus karui, mūsų kaimynų sūnus dalyvavo Birželio sukilime ir žuvo. Nors buvo moksleivis, jį pašarvojo aprengtą karine uniforma – kaip karį, žuvusį už Lietuvos laisvę. Gal reikėjo ir žuvusiųsios Sausio 13-ąją laidoti aprengtus karinėmis uniformomis – juk jie gynė Lietuvos laisvę?!“

Šiuos Vytauto Landsbergio žodžius prisimenu dabar, kai Rusijos pradėtame kare prieš Ukrainą masiškai žūsta civiliai. Šie žmonės nėra aukos, o Ukrainos laisvės liudininkai, laisvės kariai.

Kita akimirka. 1972 metų gegužę dalyvavau protesto akcijoje, buvau suimtas ir 15 parų saugumiečiai mane „mokė“ mylėti tarybų valdžią. Mokė kumščiais ir bananais, bet aš vis tiek jos nepamilau... 2016-aisiais Laisvės alėjoje, toje pačioje vietoje, kur kadaise buvau suimtas, filmavo kino filmo „Emilija iš Laisvės alėjos“ scenas, ir milicininkus vaidinantys aktoriai vėl švaistėsi bananais. Juokais jiems pasakiau: „Muškite stipriau, mane čia stipriau mušė.“ Bet iš tiesų buvo gera, kad Lietuva vėl nepriklausoma, kad „okupantai“ menami – tik kino aktoriai.

Kalantos įvykiai nulėmė mano asmenybės virsmą. Iš lengvabūdiško jaunuolio, dar nesuvokiančio, ką gyvenime veikti, tomis dienomis tapau savo Tėvynės Piliečiu.

Kūrybos mokiausi savarankiškai, bendraudamas su menininkais, kurių portretai eksponuojami šių rūmų fojė. Mes per naktis diskutuodavome apie meno prasmę, grožį, tiesą ir vidinę laisvę, meno istoriją. Šie pokalbiai skatino lavintis, tobulėti, buvo mano antrasis, daug svarbesnis, universitetas, padėjęs tapti Kūrėju.

Šiandieną, prieš išeidamas iš namų, varčiau seną studijų knygelę, kurioje įrašyta, kad mano tėvas Boleslovas Požerskis 1942 metų spalio 10-ąją priimtas į Vytauto Didžiojo universiteto Statybos fakulteto Geodezijos skyrių, iš karto į trečią semestrą. Tiesa, studijavo neilgai – 1943 metų kovo 15-ąją universitetas buvo uždarytas. Labai simbolinis sutapimas – šiame universitete mano tėvas lankė fotografijos kursus.

Nuo mažumės įsiminė tėvo pasakojimai apie senelio brolių Vytautą Požerskį, caro laikais baigusį mokslus Peterburge ir projektavusį geležinkelio tiltus prie Baikalo ežero. Į Lietuvą jis parsiveždavo medines dėžes, pilnas stiklinių negatyvų su įamžintomis Baikalo, Sibiro ir Mongolijos vietovėmis. Rusijoje vykstant pilietiniam karui, Aleksandrui Kolčiakui puolant iš rytų, bolševikai senelio broliui įsakė susprogdinti jo projektuotą ir statytą tiltą. Jis nesutiko, ir bolševikai jį sušaudė. Stikliniai negatyvai kurį laiką buvo saugomi šeimos dvarelyje Kėdainių rajone, bet po karo viskas sunaikinta. Man, vaikui, pasakojimas apie tragišką senelio brolio likimą ir dingusius stiklinius negatyvus padarė didelį įspūdį. Mintyse kurdavau juose užfiksuotus vaizdus – paslaptingą ežerą, kalnus, geležinkelio tiltus.

Raudonasis teroras palietė ir mamos giminę. 1945 metų vasarą Žemaitijoje mano mamos brolis su talkininkais kaimynais vakarieniavo po šienapjūtės. Įsiveržė sovietų kariai, kankino ir negyvai užbadė durtuvais. Visi septyni vyrai, nuo 18 iki 40 metų, Tverų kapinėse greta palaidoti. Juos nukankino greičiausiai dėl to, kad mano mamos brolis buvo šaulys.

Šiomis dienomis visas pasaulis įsitikino, kad nuo 1918 metų Rusijos armija nepasikeitė, ji vėl taip pat žiauriai kankina ir žudo Ukrainos žmones.

Mes, universiteto dėstytojai, turėtume su studentais pasidalinti savo patirtimi ir pozicija. Asmeninės istorijos, manau, yra kur kas įtaigesnės negu trafaretiniai, lozunginiai šūkiai. Be profesinio išsilavinimo, mums privalu pagelbėti studentams susiformuoti tvirtą ir aktyvią pilietinę poziciją.

Pirmosiomis karo Ukrainoje dienomis per paskaitą studentams rodžiau fotografijas su įamžintais Sausio 13-osios įvykiais. Minią žmonių, ginančių Aukščiausiąją Tarybą, ką tik žuvusius prie televizijos bokšto jaunos žmones morge... Fotografijos sukrečia, bet padeda suvokti laisvės kainą, kurią mes, lietuviai, sumokėjome. Fotografija yra žiauriai įtaigus laiko dokumentas.

Savo kalbą norėčiau baigti linksmu nutikimu. Universitete dėstau jau tris dešimtmečius, kasmet mano paskaitų klausosi per 200 studentų, kurie pasklinda po visą pasaulį. Darbas Šiuolaikinių menų katedroje įpareigoja studijuoti naujausias technologijas ir, kaip aš juokauju, neatsilikti nuo studentų. Daug kartų dalyvavau šiuolaikinio meno festivalyje „Degantis žmogus“, kuris vyksta Nevados dykumoje. Daugiau kaip 70 000 dalyvių vieną savaitę sukuria utopinę visuomenę, kurioje neegzistuoja pinigai. Beje, šis festivalis yra Silicio slėnio sėkmingas projektas. Kartą dykumoje, karščiui plieskiant 40 su viršum laipsnių Celsijaus, apžiūrinėjau naujausiomis technologijomis sukurtas meno skulptūras, ir staiga užėjo baisi dulkių audra. Vidury dienos sutemo, pro dulkes nemačiau net savo ištiestos rankos pirštų. Netikėtai iš dulkių sienos išnirė nepažįstama, visiškai dulkėta moteris ir lietuviškai į mane kreipėsi: „Laba diena, dėstytojau, kaip malonu jus čia matyti. Gal galiu jums pasiūlyti šalto alaus?“ Ji palinkėjo geros dienos ir dingo dulkėse. Tada prisiminiau, kad šioje dykumoje nutinka stebuklas – čia gauni ne tai, ko tu nori, o tai ko tau iš tiesų reikia.

Gurkšnodamas vėsų gėrimą anąsyk pagalvojau: „Dieve, kaip nuostabu, kad aš esu Vytauto Didžiojo universiteto dėstytojas!“

Dėkoju.